

ВПЛИВ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Аграрні ресурси є предметом праці (або одним із основних елементів) агровиробництва, і в той же час у сукупності вони формують природно-ресурсний потенціал сільських територій. При цьому природні фактори нерозривно пов'язані з категорією “суспільне виробництво” і з дефініцією “ефективність” аграрного сектору як галузі національної економіки. У природи можна брати все, що потрібно людству, але при цьому не можна порушувати її рівноваги. Саме сільськогосподарське використання характеризується найбільшим залученням такого природного ресурсу як земля до господарського обігу. Жодна галузь народного господарства не знаходиться у такому тісному взаємозв'язку з навколишнім середовищем, як сільське господарство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективності використання природно-ресурсного потенціалу висвітлені у працях В.Г.Андрійчука [2], П.Т.Саблука [13], В. П. Ситника [13], М. Й. Маліка [7], М.А. Лендела [7], Мельника Л.В. [9], А. Леспера [17], Марріса [18]; Т.Стюарта[19]; Л. Едвінсона [20];П.Пабло [21] та інших. Проте економічні дослідження щодо ефективності використання наявного ресурсного потенціалу агроформувань й створення раціональних, оптимальних за структурою ресурсних пропорцій недостатньообґрунтовувалось.

Метою статті є аналіз стану природно-ресурсного потенціалу аграрних формувань Сумської області та його вплив на розвиток аграрного сектору регіону.

Виклад основних результатів дослідження. Сумська область є перспективним аграрним регіоном, функціональне призначення якого в реалізації двоякої політики, а саме: автаркії для внутрішнього ринку продовольства та розвитку зовнішнього ринку для реалізації експортного потенціалу АПК. Метою аграрної політики області є розвиток багатофункціонального структурованого, ефективного сільського господарства, яке буде конкурентоспроможним на внутрішньому та зовнішньому ринках. Сільське господарство може бути організованим за різними правовими формами, зокрема, як колективне або приватне (сімейне). Конкретними завданнями і напрямками розвитку сільського господарства Сумської області є:

1. Розвиток рослинництва здійснювати шляхом підвищення родючості землі та запровадження сучасних технологій, що сприятиме забезпеченню стабільності та ефективності використання земель сільськогосподарського призначення.

2. Розвиток рослинництва здійснювати за допомогою формування господарських взаємовідносин з урахуванням кластерного підходу шляхом:

- адаптації ринкових методів регулювання виробництва продукції рослинництва з урахуванням балансу попиту і пропозиції;

- раціонального розміщення та поглиблення спеціалізації і концентрації виробництва продукції рослинництва в природно-економічних зонах з урахуванням існуючої державної підтримки;

- забезпечення проведення посівів сільськогосподарських культур насінням сортів і гібридів високих репродукцій, дотримання вимог сучасних технологій;

- підтримки великотоварного виробництва рослинницької продукції через стимулювання створення партнерських об'єднань власників земельних часток (паїв);

- стимулювання ведення органічного сільського господарства.

3. Для розв'язання завдань з розвитку тваринництва необхідно здійснити такі заходи:

- стабілізувати поголів'я великої рогатої худоби шляхом виконання державних програм та запровадження регіональної підтримки галузі;
- забезпечити поступове збільшення чисельності високопродуктивних молочних корів у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах шляхом власного відтворення і організації закупівлі ремонтних телиць у населення;
- забезпечити приріст обсягів виробництва м'яса шляхом розвитку м'ясного скотарства, птахівництва і свинарства в сільськогосподарських підприємствах і великих фермерських господарствах;
- стимулювати розвиток м'ясного скотарства в сприятливих для його ведення районах;
- сприяти розвитку конкурентоспроможного виробництва шляхом підтримки формування механізованих тваринницьких ферм і комплексів, що укомплектовані високопродуктивним поголів'ям та забезпечені належною кормовою базою;
- створити сучасну регіональну систему селекції у тваринництві і птахівництві;
- створити умови для кращого забезпечення сільськогосподарських виробників племінним молодняком;
- сприяти концентрації виробництва продукції тваринництва в особистих селянських господарствах шляхом формування кооперативних об'єднань з метою одержання високоякісної сировини, розширення заготівельної інфраструктури, підвищення товарності продукції тваринництва;
- сприяти розвитку комбікормової промисловості на кооперативних засадах та створенню культурних пасовищ;

- розширити мережу підготовки операторів тваринництва різного профілю, підвищити кваліфікацію та вдосконалити механізм атестації спеціалістів і працівників галузі.

4.3 метою розвитку інфраструктури аграрного ринку передбачається:

- сприяти формуванню кооперативних каналів збуту сільськогосподарської продукції, передусім для дрібних сільськогосподарських товаровиробників;

- забезпечити поліпшення матеріально-технічної бази обслуговуючих кооперативів;

- створити умови для формування прозорих каналів просування продукції від виробника до споживача;

- ознайомити сільськогосподарських товаровиробників з перевагами кооперативних та інших видів реалізації сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки[6].

Сільське господарство і весь агропромисловий комплекс області зазнав суттєвих втрат продуктивних сил у процесі трансформування. За оцінками експертів на сьогодні ці втрати сягають в різних районах області від 8% до 85% рівня 1990 року [12]. Тому першочерговим завданням стратегії розвитку аграрної сфери регіону є відтворення виробничо-ресурсного потенціалу. Ключовим питанням розвитку є накопичення власних джерел фінансування інвестицій та інновацій, що можна назвати пошуком прибутку та ренти [9].

Для кожного району області є необхідність узгодити агропромисловий розвиток з інтересами розвитку сільських територій та громад. Стратегія розвитку галузей має будуватися на середньо- та довгострокових планах в декілька етапів:

- на *першому етапі* потрібно збалансувати загальну потребу в кінцевій продукції регіону, яка є функцією від чисельності потенційних споживачів та фізіологічних норм споживання, з можливими темпами розвитку сільськогосподарського виробництва;

- *другий етап* характеризує відтворення ресурсного потенціалу за рахунок підвищення інтенсивності використання його складових та необхідних для цього фінансових можливостей;

- зміст *третього етапу* реалізації стратегії є розвиток аграрного виробництва за рахунок співставлення наявних ресурсів з можливостями їх ефективного відтворення та регулювання через ринковий механізм розподілу обмежених ресурсів для більш ефективного їх використання ;

- *четвертий етап* передбачає оптимізацію програмних рішень щодо розвитку аграрного сектору через розгляд варіантів зростання, форм і моделей господарювання, досягнень науки і практики за умов ресурсних обмежень. Діапазон допустимих рішень знаходиться у межах наявних ресурсів з поправкою на можливості підвищення інтенсивності їх використання;

- *п'ятий етап* обґрунтування стратегії розвитку сільського господарства в АПК включає розробку пропозицій з раціонального розміщення виробництва у відповідних районах і колективних господарствах. Даний етап може включати три стадії:

1. попередній розрахунок основних показників розвитку АПК у відповідних районах з визначенням обсягів отриманої продукції та використаних ресурсів;

2. уточнення фактичних структури та обсягів ресурсів з урахуванням регіональних можливостей з метою ефективного їх використання;

3. кооперування виробництва.

- *на шостому, завершальному етапі* оцінюється обраний варіант стратегії розвитку з конкретними можливостями району або окремого агроформування [4].

Більша частина Сумської області знаходиться в лісостеповій зоні, яка є сприятливою для розвитку сільськогосподарського виробництва. Проте, надмірне антропогенне навантаження на земельні ресурси у більшості областей Лісостепу, у т. ч. і в Сумській області, привело до порушення оптимальних, обґрунтованих співвідношень земельних угідь.

Оптимальне відношення дестабілізуючих чинників (рілля, сади) до стабілізуючих (природні кормові угіддя, ліси, лісосмуги), повинно бути менше одиниці. Це означає, що розораність території має становити для лісостепової зони України 40 – 45% від загальної площі [3]. У Сумській області з загальної площі 2383,2 тис. га доля ріллі складає 51,8% (1234,2 тис. га) та 72,5% від площі сільськогосподарських угідь. Сіножаті, багаторічні насадження і пасовища займають лише 27,5% сільськогосподарських угідь. Бонітет якості ґрунтів – 39 балів, що відповідає 11 місцю серед областей України. У складі угідь землі з кислими ґрунтами займають 43,5%, дефляційно небезпечні – 23,0% с/г угідь (рілля – 25,1%), піддається водній ерозії близько 19,1% с/г угідь (ріллі – 18,3%) [13].

Позитивним моментом зміни структури земельного фонду області є збільшення лісів та лісовкритих площ (на 01.01.2014 р. вона становила 19,2% (456, тис. га), що на 0,4% більше від показника на 01.01.2000 р.). Здебільшого такі зміни відбуваються за рахунок заліснення малопродуктивних земель, частка яких у структурі земель сільськогосподарського призначення є досить значною.

Суттєвою проблемою поліпшення землекористування в області є ситуація, яка склалася після реформування сільськогосподарських підприємств, зокрема, у справі землекористування, захисту природного середовища і відновлення родючості ґрунтів. В першу чергу, необхідно захистити екологічно вразливі території. Слід припинити оранку земель в долинах річок (11 тис. га), що призводить до забруднення річок, відкритих водойм залишками добрив і отрутохімікатами. З метою оптимізації землекористування необхідно вилучити та перевести в інші категорії біля 420 тис. га земель [10].

Виходячи з розмаїття природно умов, строкатості ґрунтового покриву, складності конфігурації ґрунтів в основу концепції підвищення ефективності використання земельних ресурсів, родючості ґрунтів, продуктивності землеробства покладено принципи адаптивного територіального землеустрою із застосуванням ресурсо- і ґрунтозберігаючого землеробства.

Виходячи із соціально - економічної політики держави, на найближчий період для подолання кризового стану у сільськогосподарській галузі використання та охорони земель необхідне проведення превентивних заходів. Дана проблема потребує комплексного вирішення, що можливо тільки на основі програмно - цільового методу, який забезпечує впровадження передових технологій, системного підходу до еколого-економічного обґрунтування та механізму реалізації, ув'язку наявних ресурсів з організацією виконання.

Серед стратегічних завдань щодо планування використання земель найважливішими на перспективу є: збільшення лісистості території; поетапне встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь в зональних системах землекористування; дотримання екологічних вимог охорони земель при землепорядкуванні територій; заборона відведення особливо цінних сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб; застосування еколого-економічних важелів впливу на суб'єкт землекористування [10].

Землі сільськогосподарського призначення передбачено використовувати з обмеженням щодо вирощування певних сільськогосподарських культур, розорювання сіножатей і пасовищ, використання деградованих, малопродуктивних, а також техногенно-забруднених земельних ділянок.

Передбачається проведення ґрунтових обстежень сільськогосподарських угідь, геоботанічних обстежень сіножатей та пасовищ. Стабілізація і відновлення родючого потенціалу ґрунтів Сумщини справа цілком реальна за умови виконання наступних заходів: внесення підвищених доз органічних добрив (гною, компостів, соломи, сидератів, тощо); застосування обґрунтованих доз і співвідношень елементів живлення мінеральних добрив; вапнування та гіпсування ґрунтів [7]. Заходи по збереженню ґрунтів та відновленню родючості мають фінансуватися за рахунок наступних джерел:

1. За рахунок коштів місцевих бюджетів (кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва) аграрними

формуваннями здійснюються: освоєння земель для сільськогосподарських потреб (рекультивация покинутих господарських дворів, хуторів і т.д.); консервація еродованих, деградованих та малопродуктивних земель; поліпшення сільськогосподарських угідь; виконання робіт щодо відновлення земель, якщо погіршення їх якості відбулось не з вини власників і користувачів земельних ділянок; економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів відповідно до регіональних програм; створення лісосмуг, насаджень по берегах річок, на ярах, балках і а пісках; здійснення інших заходів щодо охорони земель; впровадження автоматизованої системи контролю за станом використання та охороною земель; вапнування кислих ґрунтів.

2. За рахунок коштів землевласників та землекористувачів здійснюється: проведення культуртехнічних робіт; проведення протиерозійних агротехнічних заходів; залуження деградованих і малопродуктивних орних земель; поліпшення сіножатей і пасовищ; внесення органічних і мінеральних добрив; вапнування кислих ґрунтів; гіпсування солонцевих ґрунтів; внесення органічних і мінеральних добрив (таблиця 1).

3. За рахунок державного бюджету здійснюється заліснення територій; освоєння земель для с/г використання тощо [3]. У зв'язку з відсутністю власних джерел фінансування у сільськогосподарських підприємствах реальним фактором залучення інвестицій у сільське господарство стає банківський кредит. Інвестиції у сільське господарство Сумської області склали (млн. грн.): у 1995 році – 32, 0; у 2000 році – 11,0; у 2005 році – 20,7; у 2014 році – 6, 8% [13]. Держава має бути ефективним контролером збереження якості землі та недопущення екологічних проблем. Тому є необхідним вдосконалення моніторингу на землях всіх форм власності. Система моніторингу земель передбачає своєчасне виявлення зміни стану земель, їх оцінки, відтворення та ліквідацію наслідків негативних процесів.

Обсяги асигнувань на здійснення заходів програми охорони та поліпшення земель Сумської області за 2007- 2015 роки у розрізі джерел фінансування

Заходи з охорони та поліпшення земель		Кошти місцевих бюджетів, млн. грн.	Кошти землевласників і землекористувачів млн. грн.	Кошти держ. бюджету, млн. грн.
1	Будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд рекультивація порушених земель та культуртехнічні заходи	5,9		
2	Протиерозійні агротехнічні заходи		65,7	
3	Створення полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень (в тому числі консервація шляхом заліснення)	2,4		13,3
4	Заходи з підвищення родючості ґрунтів, в т.ч:		724,3	
4.1.	Роботи по вапнуванню кислих ґрунтів		88,0	
4.2.	Агрохімічна паспортизація сільськогосподарських земель		8,7	
4.3.	Внесення органічних добрив		264,0	
4.4.	Посів сидератів		27,2	
4.5.	Внесення мінеральних добрив		323,3	
4.6.	Гіпсування солонцюватих ґрунтів		6,6	
5.	Економічне стимулювання впровадження заходів щодо використання та охорони земель і підвищення родючості ґрунтів	2,0		
6.	Розробка документації із землеустрою	2,7		
7.	Консервація деградованих та малопродуктивних земель шляхом залуження	2,8	92,4	
Всього		15,8	882,4	13,3

*Джерело: [4]

Відповідно до Земельного кодексу України, законів України “Про охорону земель” і “Про державний контроль за використанням та охороною земель” система моніторингу земель удосконалюватиметься у напрямі: здійснення агрохімічного обстеження ґрунтів, контролю за змінами їх якісного стану, проведення агрохімічної паспортизації земельних ділянок; проведення оцінки потенційних та заподіяних ризиків земельним ресурсам від наслідків надзвичайних екологічних ситуацій природного та техногенного характеру; розробки та запровадження стандартів і нормативів у галузі використання та охорони земель, у тому числі охорони та відтворення родючості ґрунтів [6, 8].

Складна економічна і соціальна ситуація в аграрному секторі сприяла пошуку ефективних шляхів його розвитку, зокрема:

- в економічній сфері - підвищення ефективності суспільного виробництва завдяки більш раціональному використанню природно - ресурсного потенціалу: земель, демографічних, природних та економічних ресурсів, поселенської мережі та ін.

- в екологічній сфері - раціональне використання та охорона земель, збагачення довкілля природними елементами ландшафтів, забезпечення техногенно-екологічної безпеки життєдіяльності людини шляхом обґрунтування, зокрема, екологічно-припустимих рівнів та режимів використання земель та ін.

- у соціальній сфері - це створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, збереження та створення нових робочих місць, усунення суттєвих регіональних відмінностей в умовах життя, забезпечення рівнодоступності всіх громадян до ресурсів людського розвитку [11].

До основних принципів оптимізації структури природно-аграрної системи відносяться: забезпечення умов для розширеного відтворення природних ресурсів, засобів виробництва і виробничих стосунків; взаємообумовленість форми господарювання і відповідної нею форми землекористування з формою власності на засоби виробництва і землю; орієнтація системи «виробничий колектив» на здобуття максимального прибутку шляхом ефективного використання праці; створення рівних умов для функціонування виробничих колективів, незалежно від форм власності; організація сільськогосподарського виробництва на основі високої культури землеробства, що забезпечує екологічну рівновагу і відтворення використовуваних природних ресурсів при обробітку сільськогосподарських культур [2, 4].

З точки зору, ефективності формування природно-ресурсного потенціалу, природно-аграрна система може бути представлена як сукупність ресурсів (R) [3]:

$$R = R_l + R_c + R_a + R_t + R_w + R_f, \quad (1)$$

де: R_l - природні ресурси (земля і вода);

R_c - біологічні ресурси рослинницької галузі (склад і площа оброблюваних

сільськогосподарських культур з їх врожайністю, меліоративною дією на землю, стійкістю хворобам);

Ra - біологічні ресурси тваринницької галузі (види і поголів'я сільськогосподарських тварин, їх продуктивність, вихід гною для відновлення родючості земель і ін.);

Rt - матеріально-технічні ресурси (машини, механізми, матеріали, паливно-мастильні матеріали, будівлі і споруди);

Rw - трудові ресурси (постійні і тимчасові найняті робітники, надання трудових послуг на стороні і ін.);

Rf - фінансові ресурси (власні засоби, кредити, виручка і фінансові витрати на покупку і оренду ресурсів).

3. Баланс продуктивної здатності земельних ресурсів:

$$\sum_I^k I_k \cdot (P_{sk} + P_{ck}) \leq N_p + N_e + N_a + R_f. \quad (2)$$

Ліва частина нерівності - це витрата наявного потенціалу родючості земель в процесі обробітку сільськогосподарських культур:

I_k - нормативи мінералізації гумусу і витрати основних елементів живлення рослин (N, P, Do) з ґрунту при обробітку певних (к-х) сільськогосподарських культур;

P_{sk} і P_{ck} - обсяги виробництва к-го вигляду продукції рослинництва, призначеної для продажу (P_{sk}) і для власного вжитку (P_{ck}).

Права частина нерівності - це можливі дороги заповнення (відтворення) родючості земель:

N_p - заповнення потенціалу родючості за рахунок природоохоронної організації території, ґрунтозахисної технології обробітку сільськогосподарських культур, що передбачає внесення до ґрунту рослинних залишків;

N_e - заповнення потенціалу родючості за рахунок закупівлі мінеральних і органічних добрив і меліорантів, гербіцидів, пестицидів;

N_a - можливе забруднення довкілля в процесі сільськогосподарського

виробництва (тваринницькими стоками, отрутохімікатами);

R_p - використання власних ресурсів (що є в наявності або раніше куплених).

$$R_p = R_{l1} + R_{l2} + R_{a1} + R_{a1} + R_{t1}, \quad (3)$$

де: R_{l1} - природна родючість ґрунтів сільськогосподарських угідь;

R_{l2} - родючий шар ґрунту, що складає, і торф;

R_{c1} - компост з рослинних залишків;

R_{a1} - органічні добрива із стоків тваринницьких ферм і гною;

R_{t1} - раніше заготовлені мінеральні і органічні добрива [11].

У сільському господарстві часто має місце суперечлива ситуація: поліпшення забезпеченості необхідними виробничими ресурсами супроводжується зниженням ефективності їх використання. Це зумовлює необхідність оцінки складових виробничого потенціалу с/г підприємств і ступені його використання.

Відсутні надійні нормативи витрат ресурсів на виробництво одиниці сільськогосподарської продукції, диференційовані по природно-економічних зонах і напрямках спеціалізації.

При обґрунтуванні способу кількісного визначення природно-ресурсного потенціалу, на нашу думку, потрібно виходити з наступних передумов: різні види ресурсів по різному впливають на господарські результати, що обумовлене їх специфічністю і незамінністю; у кожному агроформуванні ресурси можуть знаходитися в різних співвідношеннях, що позначається на результатах господарювання; зі зміною рівня забезпеченості формувань відповідними ресурсами змінюються показники їх господарської діяльності [5].

Висновки. Отже, складна сучасна економічна і соціальна ситуація в аграрному секторі зумовлена:

- відсутністю в суспільстві зрозумілої і прийнятної для всіх його громадян національної ідеї розбудови країни та ролі сільського господарства у забезпеченні соціальної стабільності та економічного зростання суспільства;
- невизнанням при формуванні бюджетної політики об'єктивної

нерівності умов відтворення сільськогосподарського виробництва з іншими галузями і сферами діяльності економіки, що викликано сезонністю виробництва, залежністю від природно-кліматичних умов, довготривалістю термінів виробничих циклів і відповідно уповільненим оборотом капіталу;

- незадовільним законодавчим захистом прав власності селян на землю і майно;

- невідповідністю програм реформування економіки сільського господарства і результатів їх здійснення визначеним соціальним пріоритетам;

- некомплектністю та непослідовністю розв'язання завдань аграрної реформи в Україні, відставанням створення відповідних економічних механізмів, забезпечення ефективної цінової політики та фінансового обслуговування виробництва, включення вартості земель сільськогосподарського призначення в економічний обіг, стимулювання впровадження інновацій та розвитку інтеграційних партнерських відносин в агропромисловому виробництві;

- відсутністю паритетних економічних відносин між аграрним сектором й іншими галузями національної економіки та державної політики підтримки формування рівноважних умов відтворення у сільському господарстві;

- традиційно обмеженою державною підтримкою облаштування сільських територій;

- передачею об'єктів соціальної сфери сільгосппідприємств до державної та комунальної власності без належного фінансування їх утримання;

- відсутністю умов та заходів щодо підвищення продуктивної зайнятості, створення додаткових робочих місць у сільській місцевості та збільшення рівня доходів;

- відсутністю системного кредитного забезпечення та страхового обслуговування сільського господарства;

- недостатньо розвиненою інфраструктурою аграрного ринку, тінізацією каналів збуту сільськогосподарської продукції, їх монополізацією торговим і фінансовим капіталом;

- неефективною державною політикою щодо створення умов для розвитку кооперативних та інших некомерційних об'єднань сільськогосподарських товаровиробників у сфері заготівлі, переробки, реалізації продукції та фінансового і транспортного обслуговування товарних потоків від господарств до споживача;

- відсутністю професійного інформаційного забезпечення селянства щодо знань та навичок господарювання в ринкових умовах.

Список використаних джерел:

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: [інформ.-аналіт. зб. /за ред. Саблука П. та ін.]. – К.: ІАН УААН, 2008. – 647 с. (випуск №5).
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В. Г. Андрійчук. - 2-ге вид., доп. і перероб. - К. : КНЕУ, 2002. - 624 с.
3. Борисова В.А. Відтворення природного ресурсного потенціалу АПК: економічні аспекти / В.А. Борисова. – Суми: Вид-во «Довкілля», 2003. – 327с.
4. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А.Бланк// К:Ника-ЦЕНТР, 2006. – 520 с.
5. Булат М. А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М. А. Булат // Економіка АПК. - 2010. - № 3. - С. 46-50.
6. Загальнодержавна комплексна програма розвитку українського села на період до 2015 року» [Електронний ресурс] Режим доступ. – [www. gov. rada. ua/ document](http://www.gov. rada. ua/ document).
7. Лендел М. Оцінка елементів та функцій сільськогосподарських ресурсів / М. А.Лендел // Економіка України. - 1992. - № 9. – с. 65.
8. Малік М.Й. Сталий розвиток сільськихтериторій на засадах регіонального природокористування та екологобезпечного агропромислового виробництва / М.Й. Малік, М.А. Хвесик / Економіка АПК. -2010. - 5. - С. 3-12.
9. Мельник Л.В. Інноваційно-інвестиційна регіональна політика: напрямки і перспективи / Л.В.Мельник.-зб.наук.праць„Проблеми раціонального використання соціально - економічного і природно - ресурсного потенціалу

регіону", НУВГП, №1, 2006, С. 287

10. Про затвердження Положення про моніторинг на землях сільськогосподарського призначення. Наказ міністерства аграрної політики України від 26.02.2004, №51. - - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua>.

11. Проблеми та шляхи розвитку рентної політики в Україні / [Бистряков І.К., Данилишин, Б. М., Веклич, О. О., Міщенко, В. С., Хвесик, М. А., Коваль, Я. В, Гайдук, В. А.].- К., 2007 – 84 с.

12. Програма використання та охорони земель Сумської області на 2007-2015 роки. Додаток до рішення обласної ради п'ятого скликання від 27.07.2007.

13. Ресурсний потенціал АПК: концептуальні засади і механізми збалансованого відтворення та ефективного використання: [зб. наук. праць НАНУ / ред: В. М. Трегобчук та ін.] – К. : Ін-т екон. НАНУ, 2002. – 100 с.

14. Саблук П.Т. Підприємництво в аграрній сфері економіки / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Й. Малік. – К., 1997 [98]. – 514 с.

15. Стан сільського господарства України у 2012 році [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

16. Статистичний щорічник Сумщини за 2013 рік Державний комітет статистики України. – С., 2010– 644 с.

17. Lester A. Digman. Strategic Management: Concepts, Processes, Decisions. - 5th edition, Dame Publications INC, 1999.

18. Marris R .A model of the Managerial Enterprise. - Quarterly Journal of Economics, 1963. vol. 77.p. 185-209.

19. Stewart T.A. Intellectual Capital.The New Wealth of Organizations.N.Y.-L., Doubleday / Currency, 1997. Copyright - T.A.Stewart 1997).

20.EdvinssonL.,MaloneM.S.
IntellectualCapital.RealizingYourCompany'sTrueValuebyFindingItsHiddenBrainpower. – NewYork: HarperBusiness, 1997.

21. PatriciaOrdonezdePablo's. Intellectualcapitalstatements: whatpioneeringfirmsfromAsiaandEuropearedoingnow

Терещенко Світлана Іванівна

ВПЛИВ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА РІВЕНЬ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Розвиток аграрного виробництва у сільській місцевості залежить від багатьох факторів, а саме: соціально-економічних, демографічних, природно-кліматичних та інших. При цьому будь-який процес виробництва чи надання послуг базується на фактичній наявності і оптимальному поєднанні та використанні ресурсів. Аграрні ресурси докіль є предметом праці або одним із основних засобів виробництва, і в той же час у сукупності вони формують природно-ресурсний потенціал. При цьому природні фактори нерозривно пов'язані з категорією “суспільне виробництво” і з поняттям “ефективність” аграрного сектору як галузі національної економіки. У природі можна брати все, що потрібно людству, але при цьому не можна порушувати її рівноваги. Використання аграрного природно-ресурсного потенціалу земельної території має базуватися на твердженні, що земля є засобом виробництва. Тому обґрунтування окремих питань підвищення ефективності використання, а також створення оптимального, збалансованого за структурою ресурсного потенціалу агроформувань на рівні окремого регіону з урахуванням його особливостей є вчасним. Сукупність природно-ресурсного потенціалу окремого аграрного формування є вагомим чинником формування можливостей його використання та забезпечення приросту валового виробництва сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: ресурси, ресурсний потенціал, управління ресурсами, земельні ресурси, трудові ресурси, ефективність використання ресурсів, аграрний сектор, аграрна політика

Терещенко Светлана Ивановна

Аннотация. Развитие аграрного производства в сельской местности зависит от многих факторов, а именно: социально-экономических, демографических, природно-климатических и других. При этом любой процесс производства или предоставления услуг базируется на фактическом наличии и оптимальном сочетании и использовании ресурсов. Аграрные ресурсы окружающей среды являются предметом труда или одним из основных средств производства, и в то же время в совокупности они формируют природно-ресурсный потенциал территории. При этом природные факторы неразрывно связаны с категорией “общественное производство” и с понятием “эффективность” аграрного сектора как отрасли национальной экономики. У природы можно брать все, что нужно человечеству, но при этом нельзя нарушать ее равновесия. Использование аграрного природно-ресурсного потенциала земельной территории должно базироваться на утверждении, что земля не только является наследием предков, но и позаимствована у потомков. Поэтому обоснование отдельных вопросов повышения эффективности использования, а также создание оптимального, сбалансированного по

структуре ресурсного потенциала агроформирований на уровне отдельного региона с учетом его особенностей является своевременным. Совокупность природно-ресурсного потенциала отдельного аграрного формирования является весомым фактором формирования возможностей его использования и обеспечения прироста валового производства сельскохозяйственной продукции.

Ключевые слова: ресурсы, ресурсный потенциал, управление ресурсами, земельные ресурсы, трудовые ресурсы, эффективность использования ресурсов, аграрный сектор, аграрная политика

TereshchenkoSvetlana

THE IMPACT OF NATURAL RESOURCE POTENTIAL LEVEL IN THE AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT SUMY REGION

Abstract. The development of entrepreneurship in rural areas depends on many factors, including: socio-economic, demographic, climatic and other. Thus, any process of production or provision of services based on actual availability and optimum combination and use of resources. Agricultural resources of the environment is the subject of labor or one of the main means of production, and at the same time together, they form the natural resource potential of the territory. This natural factors are inextricably linked to the notion of "social production" and the notion of "efficiency" of the agricultural sector as a branch of the national economy. In nature you can take everything you need to mankind, but it can not violate its equilibrium. The use of agricultural natural resources of the land area should be based on the assertion that the earth is not only the heritage of their ancestors and the descendants borrowed. Therefore, some justification for efficiency and an optimal, balanced structure for resource potential agricultural enterprises at a region considering its features is timely. Thus, the formation of agrarian formations rational resource provision and its efficient use belongs to the current challenges.

Про автора: к.е.н., доцент кафедри економіки
Сумський національний аграрний університет
електронна адреса: tera197@rambler.ru